

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ
ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA
PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

ÇÜRÜYEN DEĞERLER

Danışman Öğretmen: Sevgi ÇAĞLAR

Öğrencinin Adı: İrem

Öğrencinin Soyadı: TEKİNEL

Diploma Numarası: D1129004

Sözcük Sayısı:

Araştırma Sorusu: Sevgi Soysal'ın "Yenişehir'de Bir Öğle Vakti" adlı romanında, insan ilişkilerine yansıyan düşünce ve ideolojik farklılıkların ve toplumsal bölünmelerin; Olcay, Doğan ve Ali figürleri üzerinden değerlendirilmesi

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

1. KURMACA İÇİNDE AİLE YAPISI VE BİREY İLİŞKİSİ
2. KURMACA İÇİNDEKİ GERÇEKLİKLERİN BİREYLER ÜZERİNEKİ ETKİLERİ
- 2.1 BİREYİN KİMLİK ARAYIŞI
- 2.2 TOPLUMSAL YAPININ ETKİLERİ

SONUÇ

KAYNAKÇA

ÖZ (ABSTRACT)

Çağdaş yazarlarımızdan Sevgi Soysal, “ Yenişehir’de Bir Öğle Vakti” adlı romanında, birey ve toplum gerçekliklerine eğilmiş, toplumda yozlaşmakta olan sistemi ve sistemin getirdiği sorunları eleştirmiştir. Yazar, bir yandan toplumun farklı kesimlerindeki insanları portrelerken, bir yandan da düzenin bozukluğuna bir gönderme niteliği taşıyan yıkılmakta olan bir kavak ağacının yıkılış sürecini ele almıştır. Soysal, ele aldığı toplumda, toplumun yapıtaşı olan bireylerin aile yapılarının, çevrelerinin ve buldukları sosyal sınıfların, onların kişilikleri ve insan ilişkileri üzerindeki etkilerini vurgulamıştır.

Uluslararası Bakalorya Programı, Türkçe A1 Dersi kapsamında hazırlanan tez çalışmasında: Sevgi Soysal’ın bu romanın temelini oluşturan figürler; Olcay, Ali ve Doğan belirtilen ölçütler kapsamında incelenmiştir.

Tezin amacı; odak figürlerin kişilikleri, ideolojileri ve insan ilişkileri üzerinde aile, çevre ve sosyal sınıfların etkilerini araştırıp, sonucu değerlendirmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda, incelenen bireyler, hem kendi gerçeklikleri içinde hem de birbirleri üzerindeki etkileri ile birlikte ele alınıp değerlendirilmiştir.

İnceleme sonucunda: Bireyin kişilik gelişiminde; çocuklukta yaşananlar ve yetişme dönemi süresince ailenin, çocuğa yaklaşımının büyük etkisi olduğu, yetişkinlikte de bu etkilerin sürdüğü görülmüştür. Yazar, bu nedenle roman kahramanlarının yaşam tarzlarını ve davranışlarını anlatırken, sık sık figürlerin çocukluklarına dönüş yapmıştır. Soysal, yalnızca aile yaşamının değil yaşanan çevrenin de bireyin davranışları, alışkanlıkları, kendine güveni, sosyalleşmesi üzerinde önemli rol oynadığını göstermiştir.

Bireyin içinde bulunduğu sosyal sınıfı belirleyen; sahip olunan olanaklar, eğitim düzeyi, meslek tercihleri ve ailesel geçmişidir. Ölçütlerin, geniş bir yelpaze içerisindeki dağılımı da bu nedenle çeşitlilik gösteren insan profillerini oluşturmaktadır.

I. GİRİŞ

Sevgi Soysal'ın 1973 yılında kaleme aldığı “Orhan Kemal Roman Ödüllü” “Yenişehir’de Bir Öğle Vakti” adlı romanı bir bütün olarak ele alındığında; birbiri içinde sarmal oluşturan insanların, küçük hikâyelerinden oluşmaktadır. Hikâyede sıradan hayatlar yaşamakta olan insanlar, geçmişleri ve bugünleri ile içe içe ele alınmıştır. Geriye dönüş tekniğinin de kullanımı ile figürlerin geçmişlerine yapılan göndermeler doğrultusunda, figürlerin hayatlarındaki değişim olgusu “dün ve bugün” farkı üzerinden anlatılmıştır. Romandaki figürlerin yollarının kesiştiği ve hepsi için ortak bir bağ kurulan tek yer ise, roman boyunca “laytmotif” işlevi görmekte olan, yozlaşmış yapının temsili niteliğindeki kavak ağacının, devrilmekte olduğu Yenişehir’dir. Yenişehir, uzamı mozaik toplum yapısı ile birbirinden çok farklı hikâyeleri yaşamakta olan insanları tek bir fotoğraf karesi içine sığdırmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinden insanlar kendi hayat hikâyelerinin iki – üç saatlik bir kesitinde, Yenişehir’de bir öğle vaktinde, çürümüş kavağın devriliş anına şahitlik ederek, ortak bir anı paylaşırlar. Kavak ağacının devrilişi, her figürün şahit olduğu ortak bir olay olsa da figürlerin bu olaya tepkileri ve olayın figürler üzerindeki etkisi, farklılık göstermektedir. Kavak ağacının devrilişi, kimi figürlerin, o ana şahitlik etmek için durup seyrettiği bir olayken, kimi figürlerin ilgisini bile çekmemiştir. Yenişehir’de yaşanmakta olan bu olay, farklı insanların bir araya toplanmasına ve o uzamda yığılmaya sebep olmaktadır.

Romanın başında figürler, büyük bir hikâyenin içinde anlatılırken, belli bir bölümden itibaren kurguda üzerine yoğunlaşılacak figür sayısı azaltılmış, bütün ilgi Mevhibe Hanım ve ailesi üzerine toplanmıştır. Salih Bey, karısı Mevhibe Hanım, çocukları Olcay ve Doğan ile çocukların arkadaşı Ali arasında kurulan bağ ile romanın temeli niteliğini taşıyacak esas hikâye başlatılmıştır.

Küçük bir burjuva ailesinin çocukları olan Olcay ve Doğan, paranın eksikliğini hiçbir zaman hissetmemiş, yokluğun ne demek olduğunu bilmeden yetişmişlerdir. Sevgi ve samimiyet eksikliğinin getirdiği sıkıntılar ile sevgi ortamından uzak bir anne babanın yanında, sorunlu, mutsuz ve arayış içinde bireyler olarak yetişmişlerdir. Yoksul bir işçi ailesinin çocuğu olan Ali ile tanıştıktan sonra Olcay ve Doğan, Ali’nin etkileyici kişiliği, ailesindeki sevgi ortamı ve devrimci yönünden çok etkilenerken, eksikliğini duydukları bir değişim süreci içine girmek istemişlerdir. “Yenişehir’de Bir Öğle Vakti”, bireyin geçirdiği değişimin yanı sıra toplumdaki

sosyal ve siyasi yapıdaki değişimi, paranın yerini ve büyük şehirlerdeki sınıf ayrımının insan ilişkilerini nasıl etkilediğini de anlatmaktadır.

Sevgi Soysal, kurgusunda ele aldığı “sınıf”, “düzen”, “para” gibi olgular ile bireyin ve toplumun sorunlarını mercek altına almıştır. Gerçekçiliği sağlamak adına, gözlemlerini örneklerle sağlamlaştıran Soysal, kurmaca boyunca, toplum gerçeği üzerinde durmuştur. Yapıtta, toplumdaki sınıf sorunsalıyla birlikte aile içindeki kuşak çatışmalarına da yer verilmektedir. Tekdüze yaşam tarzını kabullenmiş aileler ile değişim hevesi ve arayışı içindeki çocukları arasındaki uzlaşmazlıklara da gene kuşak çatışmaları üzerinden dikkat çekilmiştir.

Mevhibe Hanımların apartmanının bahçesindeki çürümüş kavak ağacı, kurguda yozlaşmış düzenin bir simgesi olarak kullanılmıştır. “Laytmotif” niteliği taşıyan kavak ağacı, roman boyunca sık sık tekrarlanmıştır. Yıkılan kavak ağacı ile kapitalist sömürü düzeninin, yozlaştırıcı etkisine dikkat çekilmiştir. Romanın bitiminde kavak ağacının, kapıcı Mevlüt’ün üzerine düşerek, Mevlüt’ün ölümüne sebep olması ise değişime uğramış sistemin, özellikle yoksul kesim üzerindeki yıkıcı etkisine dikkat çekmiştir.

1. KURMACA İÇİNDE AİLE YAPISI VE BİREY İLİŞKİSİ

“Yenişehir’de Bir Öğle Vakti” adlı romanda *Olca*, aile yapısı, çevresi ve içinde bulunduğu sosyal sınıf itibarıyla hep bir kimlik arayışı ve değişim arzusu içinde olan bir figürdür. Kurguda Olca figürü; korku ve endişelerle dolu bir çocukluk dönemi geçirmiş, daha sonra kendisini kitaplarla bir süre ayağa kaldırmış ve sosyal anlamda ayakları yere yeni basmaya başlamış bir birey olarak okuyucunun karşısına çıkarmıştır. Olca, aile içindeki düzeni ve ilişkilerini bir görev ve zorunluluk anlayışıyla sürdüren, sevgiden uzak, bir anne babanın ikinci çocuğudur. Ağabeyi Doğan ile birlikte annesinin değişmez, katı kuralları ile sınırlandırdığı bir dünyada büyümek zorunda kalmıştır.

Kurguda, iki kardeşin, dört duvar içine sıkıştırılmış, baskılanmış çocukluğunun, yetişkinlik dönemine etkileri ele alınmıştır. Koşması, top oynaması, terlemesi, arkadaşları ile gezmesi, dondurma yemesi, annesinin bakış açısına göre sakıncalı olduğu için, Olca çocukluğunu yaşayamadan büyümüştür. Baskı altında yetişmesi, ruh sağlığını da olumsuz etkilemiş,

gençlik yıllarında da benzer sıkıntılar geçirmiştir. Evde annesinin ve babasının sürdürdüğü sevgisizlik ortamı, Olcay'ı hep bir sevilme ve kabul görme duygusu beklentisi içinde yaşatmıştır. Annesinin mutlu olmayı, mükemmeliyetçi düzen anlayışında arayışı, Olcay'ın başkalarıyla sağlıklı ilişki kurmasını da zorlaştırmıştır.

Yazar, Olcay'ı sosyal yaşamda, duygularını yansıtmakta zorluk çeken bir figür olarak kurgulamıştır. Annesinin yasakçı ve baskıcı tutumu, Olcay'ın mahallesindeki çocuklar arasında dışlanmasının en önemli nedenidir. Mevhibe Hanım, ideal anne tiplemesinden çok uzak, çocukları ile ilişkisini bir görev olarak yapan, onlara sevgi göstermeyi bir zayıflık olarak algılayan, her zaman mesafeli ve soğuk bir anne olmuştur. Annesi Olcay'la ilgilenmek, onun dertlerini dinlemek yerine, yalnızca onu kontrol eden bir tutum sergilemiştir. Bir çocuğun temel ihtiyacı olan arkadaşları ile oynamasını bile sınırlamış, hatta yasaklamıştır. Bu yüzden Olcay'ın mahalle arkadaşları da onu dışlamış ve onunla alay etmişlerdir.

Olcay, evindeki sevgisiz ve sıkıcı ortamdaki kurtulmak için kendince çözümler üretmiştir. İlk olarak annesinin istememesine rağmen, mahalledeki çocuklar ile iletişim kurmaya, onların arasına katılmaya çalışmıştır. **“ Olcay bahçeye çıktığı zamanlar, sevgisizlik duvarını aşmak istedi hep. Çocuklarla ilişkisinde uzlaşmıyordu. Sevilmeye çaba gösterirdi”. (Soysal,113)** Yazar, sevginin ve doğru iletişimin ne olduğunu bilmeyen Olcay'ı, kendini çevresine kabul ettirmek isteği içerisinde, çaresizliğiyle ele almıştır. Olcay, annesinin baskısına rağmen, onun çantasından para çalarak, mahalledeki arkadaşlarına sakız ve şeker almıştır. Böyle davranmasının nedeni, annesine duyduğu tepkidir. Annesinin yarattığı katı kuralları olan dünya ile baş etmeye çalışan Olcay'ın sadece psikolojisi değil, bünyesi de zayıf düşmüş, yaşlılarına kıyasla daha sağlıksız olmuştur. Mahallesindeki çocuklar da Olcay'ın bu zayıflığını fark edip onu incitmek için her şeyi yapmışlardır. **“Arkadaşlarıyla başa çıkması mümkün değildi. Hem topunu alıyorduk hem de sevmiyorlardı onu... Bahçeye çıktığında korkutuyorlardı onu. Üstüne kedi atıyorlardı. Çığlık çığlığa bağırdı Olcay da.” (Soysal,113-114)**

Yazar, Olcay'ı hem aile içinde hem de sosyal yaşamda birey olma mücadelesi içinde ele almıştır. Olcay'ın kendini arkadaşlarına kabul ettirme çabası ve birey olma mücadelesi, birçok kez annesi Mevhibe Hanım'ın müdahaleleri sonucunda başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Mevhibe Hanım, Olcay'ın arkadaşlarını ya da mahalledeki çocukları, yoksullukları nedeniyle

aşağılamış ve kendilerine denk görmemiştir. Mevhibe Hanım'a göre varlıklı ve mevki sahibi olmak her zaman ön planda olmuştur. Olcay'ın arkadaşlarının ve sosyal yaşamının, kendi ölçütlerine uyması için ona her konuda müdahale etmiştir. Annesinin kurduğu bu katı ve sevgisiz ortamdan çıkma çabalarının, her seferinde duvara çarpması, Olcay'ı bir süre çaresizlik ve arayış duygularıyla içine kapatmıştır. Olcay bu dönemde yalnızlık, yenilgi, korku ve eksiklik hislerinin sarmalından kitaplarıyla baş başa kalarak kurtulmaya çalışmıştır. **“Okuduğu zamanlar, üstüne çöken korkulu karabasanlardan bir süre için kurtuluyordu. Okuduğu kitaplardaki dergilerdeki dünya, içinde yaşadığı korkulu düşlerden çok daha şendi.”** (Soysal,113-114) Kitaplar, dergiler, okumak için eline geçen her şey onu sıkıntılı döneminden, korkulu dünyasından biraz olsun çekip uzaklaştırmıştır. Kurguda, bu sıkıntılı döneminde de annesi Mevhibe Hanım'ın, Olcay'ın hayatına olumsuz müdahalelerini eksik etmediği görülmektedir. Mevhibe Hanım, kızının okuma alışkanlığını eleştirmekte, hatta engellemeye çalışmaktadır. Olcay'ın kitaplarını ondan habersiz bir sahafa satması, Mevhibe Hanım'ın büründüğü çağdaş, halkçı kimliğiyle de çelişmektedir. Yazar, Mevhibe Hanım'ın Olcay'ın hayatına yaklaşımını **“ Anası hep sevdiği ve hoşlandığı şeylerle arasına girmişti. Sevgiyle arasına. Sevdiği bir kitapsa, kitapla arasına. Renkli balonlarla arasına ...”** (Soysal, 109) sözleriyle Olcay'ın gözünden okuyucuya aktarmıştır.

Mevhibe Hanım'ın, kızının okuma alışkanlığına engel olma çabasının nedeni, kişisel kaygıdır. Kızının kendi çizdiği yoldan çıkma tehlikesi içinde, başka görüşlere ve ideolojilere açık, duyarlı ve onları benimser hale gelme olasılığı, annesini kaygılandırmaktadır. Milletvekili ve Halk Partili bir babanın kızı olarak Mevhibe Hanım, hiçbir zaman babasından kalan bu anlayışı ve bakış açısını sorgulamadığı için çevresinden ve çocuklarından da kendisinininkine benzer bir tutum beklemiştir. **“Anası Olcay'ı kendi kendine namaz kılmaya çalışırken gördü bir gün. Çok kızdı. Halk Partili kızıydı o”** (Soysal,113). Romanın bu bölümünde Mevhibe Hanım, kızının kendi görüşünden başka bir görüşü benimsemesi veya kendi öğretilerinin dışında bir şeye ilgi duymasının kaygısı içerisinde. Bu nedenle Olcay'a her konuda baskı yapmaktadır. Olcay, annesinin bu yönünü bildiği halde, olayları sorgulamaktan çekinmemiştir. Çocukluğunda da sınıf farklılıklarına karşı duyarlı olan Olcay'ın, bu konudaki bilincinin artmasında kitaplar önemli rol oynamıştır. Olcay, okuduğu kitaplar ile birey olma mücadelesine adım atmış, annesinden farklı düşünen, farklı ideolojiye sahip, bir insan olmuştur. Olcay'ın bu birey olma mücadelesi, yazarın orta sınıf burjuvasını ele alışında en önemli tavidir. Kitaplar sayesinde değişen

Olca, Kolejde arkadaşlar edinmiş, annesinden habersiz bir sosyal çevre oluşturmuştur. **“Kolej sıralarında, bütün sağlıksız çocukluğuna karşı basamaklı bir savaş açtı. Kendi iradesiyle önce korkaklığı, sonra lapacılığıyla savaştı.”**(Soysal,116) Çocukluk dönemindeki yalnızlığının ve korkulu düşlerinin üstesinden gelmeyi başardığı bu dönemde, Olca'nın hayatında ve kişiliğinde çevresiyle birlikte birtakım yenilikler de meydana gelmiştir. **“Spor çalışmalarına da katılıyordu. Hastalanınca doktora gitmiyor, ilaç kullanmıyordu. Gittikçe daha sağlıklı, daha rahat oluyordu.”**.(Soysal,116) Olca her şeyden önce kendisini kapattığı kabuğundan çıkararak, çevresine daha duyarlı hale gelmeye başlamıştır. Kabuğundan çıkmakla birlikte, hem psikolojik hem fizyolojik olarak daha sağlıklı bir birey olma arayışını da sürdürmüştür.

Olca'nın çocukluk döneminde yaşadığı sıkıntıların tek sorumlusu annesi değildir. Babası Salih Bey'in sevgiden uzak ve ilgisiz yaklaşımının da etkisi vardır. Yazar, Salih Bey'i alışıldan farklı bir baba tiplmesi olarak kurgulamıştır. Evde sözü geçen ve baskın bir baba figürü yerine silik, etkisiz, kontrolü anneye bırakmış bir baba görüntüsü çizilmiştir. Evin su götürmez, katı kurallarıyla belirlenmiş düzeninin kontrolünü, tamamıyla karısına bırakan Salih Bey'in, çocuklarına olan ilgisi de yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk boyutunu aşmamış, sevgiden ve samimiyetten yoksun bir baba-çocuk ilişkisi içinde sürmüştür. Yazar, kurguda bütün enerjisini ve zamanını işine ayıran bir baba figürü yaratmıştır. Salih Bey, iş yaşamında çalışmalarıyla başarılı bir profesör olurken, aynı başarıyı aile ilişkilerinde gösterememiş ve çocuklarıyla paylaşımsız bir baba olmuştur. Yazar, Olca'yı; Olca- Mevhibe Hanım, Olca-Doğan ve Olca-Ali gibi başlıklar altında diğer figürlerle ilişkilerini incelerken, Olca- Salih Bey ilişkisine çok yer vermemiştir. Yer verdiği bölümlerde de Salih Bey'in Olca'ya olan ilgisiz tavrı ele alınmıştır. **“Babası ise ilgilenmiyordu. İşi vardı onun, yazılacak makaleleri, bilirkşi raporları... Sağlıksız bir kızla uğraşamazdı.”**(Soysal,114-115)

Babasının kızına karşı bu tutumu, Mevhibe Hanım'a olan tutumundan da farklı değildir. Salih Bey ve Mevhibe Hanım arasındaki iletişim, sorumluluklarını yerine getirme zorunluluğu adı altında; soru-yanıttan öteye geçememiştir. Olca da annesinin ve babasının arasındaki ilişkiden hiçbir zaman hoşlanmamıştır hatta onların ilişkisindeki sevgi ve samimiyet eksikliği kurgu boyunca Olca'yı sevgi ve şefkat arayışına itmiştir. **“Olca'nın içi buz gibi donardı, babasıyla anasının ilişkisinden..., Sevgisiz ve soğuk soru-cevaplar. Karşılıklı ödev ve**

sorumluluklarını hatırlatan konuşmalar ve susmalar.” (Soysal,109-110) . Yazar, konuşmanın her zaman iletişim kurmak demek olmadığına, sevgi ve iletişimden yoksun bu iki figür üzerinden dikkat çekmiştir.

Olçay, Ankara uzamının ve kurgudaki sosyal sınıfın orta gelirli burjuva kesimini temsil etmektedir. Olçay’ın ailesi, apartmanları ve mal varlığı olan, hizmetçi tutabilecek güçtedir. Babası Salih Bey’in üniversitede profesör oluşu, ekonomik açıdan aileyi bir yere taşırken, anne tarafının Halk Parti kökenli olması, onların sosyal yaşamda da ayrı bir yer edinmelerini sağlar. Ancak Mevhibe Hanım ve Salih Bey için övünülecek bu durum, Olçay’ın hiçbir zaman ilgisini çekmemiştir. Yazar, Olçay ve ailesini sosyal yapıyı ve siyasi yapıyla iç içe ele almıştır. Mevhibe Hanım ve ailesinin, orta sınıf bir burjuva ailesi olmanın yanında, siyasi kimlikleriyle de halk partili bir aile modelini temsil etmektedir. Yazar, ailenin Halk Partili kimliğini ele alırken; Mevhibe Hanım’ı halktan kopuk, halkını tanımaktan uzak, yardımları bile göstermelik yapan, söyledikleri ile yaptıkları örtüşmeyen bir figür olarak değerlendirir. Yazar, Mevhibe Hanım’ın bu yönüyle siyasi yapılanmadaki yozlaşmaya da dikkat çeker. Yozlaşan siyasi yapının temsilcisi Mevhibe Hanım’ın dışarıya gösterdiği halkçı, yardımsever, partili kimliği, evdeki hizmetçiye olan tutumuyla çelişmektedir. **“ Anası sofraya adam başı iki köfteden fazla koymazdı ama oğlunun doyması için hizmetçinin hakkını hep oğluna verirdi.” (Soysal, 117) .** Hizmetçisi Nurten de Mevhibe Hanım’ın kendisine sergilediği halkını tanımaktan uzak, tutumun farkında olmuştur. Yazar, hizmetçi Nurten tiplmesiyle, halktan gerçek bir figürü çizmektedir. Nurten’in Mevhibe Hanım’ın tavrına olan yorumu da Mevhibe Hanım’ın eksik yanını ortaya koymada çok gerçekçidir. **“Kendi ocağındaki yoksula hayrı dokunmayanın alemin öksüzüne ne hayrı dokunmuş?” (Soysal, 105) .**

Olçay’ın, Ali figürünü tanınmasıyla birlikte, hayatının farklı ve yeni bir döneme girdiği söylenebilir. Olçay, Ali’yi tanıdıktan sonra, olaylara ve kişilere, daha önce bakmadığı bir pencereden bakmaya başlamıştır. Ali’nin yoksul ama onurlu bir yaşam sürmesi, Olçay’ı çok etkilemiştir. Yoksul kesimi tanımaktan uzak yaşayan Olçay, Ali ile birlikte bu sınıfı da tanımaya başlamıştır. Ali’nin üniversiteye gitmesi Olçay’ın annesi için yeterli bir değer ölçütü değildir. Annesinin değer ölçütü dışında birisine ilgi duymak Olçay’ı içten içe mutlu etmiştir. Yazar tarafından idealize edilmiş Ali figürü, ait olduğu ekonomik sınıf ve bu sınıf içerisinde elde ettiği mutlu yaşamı ile Olçay’ın ilgisini çekmektedir. Yoksul kesimden olmasına karşın, mutlu ve birey olma mücadelesini başarıyla gerçekleştirmiş Ali figürü, Olçay için adeta bir

örnek teşkil etmektedir. Yazar, Ali figürü ile yoksul kesimi daha mutlu ve tutarlı ele alırken varlıklı kesimi ise mutsuz ve arayış içinde değerlendirmiştir. Bu nedenle Ali, mutlu ve başarılı yanıyla Olcay'ın üzerinde önemli etkiler bırakmıştır. Ali'nin yaşına göre olgun tavırları, insancıl yanı, Olcay'ı da bambaşka bir düşünce dünyasının içine çekmiştir. Olcay, “ *Ali’yi tanıdıktan, bir yığın konu üstünde, yeniden ve daha sağlıklı bir biçimde düşünmeye başladıktan sonra...*” (Soysal, 182) kendi hayatında birtakım değişimler yaşamaya ve yaratmaya başlamıştır.

Ali, “Yenişehir’de Bir Öğle Vakti” adlı romanda, aile yapısı, çevresi ve sosyal sınıfı ile Doğan ve Olcay’dan farklı olarak kurgulanmış bir figürdür. Ali, kurguda betimlenen sınıfsal yapıda yoksul kesimi temsil eden bir bireydir. Babası tornacı olan Ali’nin, annesi çalışmamaktadır. Çocukluk yılları, hastalıkla ve yoksullukla mücadele ederek geçmiştir. Kurgunun geçtiği şimdiki zamanda ise Ali, bilginin ve eğitimin gücüne inanmış, kendi çevresindeki alışılmışı yenerek, Hukuk Fakültesi’ni kazanmıştır. Ali’nin Hukuk alanında eğitim almak istemesi, yozlaşmış düzen içerisinde, böylece kendisinin de adaleti sağlamada bir payı olacağını düşünmesinden kaynaklanmıştır.

Ali, Doğan ve Olcay üçlüsü arasında Ali figürü, Doğan ve Olcay’dan sadece ekonomik sınıfı ve ailesel yapısı ile farklılık göstermez. Ali belki de daha korunmasız ve hayatın gerçeklerine açık büyümüş bir çocuk olarak, yaşıtlarına oranla, farkındalığı daha yüksek, bu yüzden de birey olma mücadelesini başarıyla tamamlamış bir figürdür. Birçok işi kendi kendine halletmek zorunda kalmış olması ve daha çocuk yaşta kendi ayakları üzerinde durması, Ali’nin yetişkinlik yıllarını olumlu etkilemiştir.

Ali’nin olaylara mantık çerçevesinde bakışı ve insanlara samimi yaklaşımı, önce Doğan’ın, daha sonra ise kardeşi Olcay’ın yaşama bakış açılarını etkilemiştir. Olcay ve Doğan, Ali’nin sahip olduğu yoksul ama sevgi dolu aile ortamının, kendi yaşadıkları sevgisiz ve soğuk burjuva hayatından daha anlamlı olduğunu fark etmişlerdir. Romanda gençlerin, değişen ve yozlaşan sosyal yapıya uymamak adına birtakım arayışlar içinde oldukları görülmektedir. Ali, düzen konusunda kafa yoran gençlerden biri olmuştur. Toplumsal yapı üzerine düşünceleri ve kendine özgü bakış açısı; Ali’nin kendine ait ideolojik düşüncelere sahip olması, oturmuş kişiliğinin bir yansımasıdır. Ali’nin kişiliğinden etkilenen bir diğer figür de Olcay’ın ağabeyi Doğan’dır.

Romanın bütününde **Doğan** figürü de aile yapısı, çevresi ve sınıfsal farklılığı ile bunların kişiliğine ve insan ilişkilerine yansımaları ile ele alınan figürlerden biridir. Orta sınıf bir burjuva ailesinden gelen Doğan'ın babası profesör, annesi ise Halk Partili bir vekil kızıdır. Doğan, kardeşi Olcay'la aynı kaderi paylaşmış, sevgisizliği kural edinmiş bir ailede, yalnızlığıyla baş etmeye çalıştığı bir çocukluk geçirmiştir. “ **Her ikisi, sevgisizlik duvarının iki yanında, birbirlerinden kopuk büyümüşlerdi. Ezilen bir içle duvarı seyretmişlerdi. Aynı seyre katılmış olmak, sessiz bir yakınlık doğurmuştu aralarında.**” (Soysal,116)

Ailesindeki sıkıntılara rağmen Doğan, kardeşi Olcay gibi içine kapanık bir çocuk olmamıştır. Doğan, gelecekte ne olacağından emin olmadan, aynı anda birçok farklı alanlarla ilgilenerek, belki de içten içe aile sorunlarından ve sevgiye olan ihtiyacını kabul etmekten kaçmıştır. Doğan, kararsız, sürekli arayış içinde olan bir figür olarak, ipek böceği bile yetiştirmiş, gemi ve pul koleksiyonu yapmış, ortaokulda duvar gazetesi çıkarmış, füzelere merak sarıp, atom fiziğiyle ilgilenmiş hatta sinemacılığı da denemiştir. İçinde hissettiği boşluğu doldurup, onu hayata bağlayacak bir şeye sarılmak istemiştir ama hiçbirisi, onu yaşama bağlayıp, sıkıntılarından tamamen kurtaramamıştır. “**Çok yönlü bir kişiliği vardı Doğan'ın Sanki anasının, o hep bir yönde işleyen saatinden her an dışarı taşmak istediği için, bu çemberin herhangi bir boşluğundan dışarı çıkabilmek umuduyla her yöne doğru uzanmıştı.**” (soysal,142).

Ne istediğine, neyi yapması gerektiğine bir türlü karar veremeyen Doğan, maymun iştahlı olması sonucunda, hiçbir şeyden tatmin olamadığı bir döneme girmiştir. “**Hukuk Fakültesini kazandığını bir gün önce öğrenmişti. Bu da sıkıyordu canını, asıl isteği film yapmaktı.**”(Soysal,153) .

İlgisi ve dikkati gittikçe evden uzaklaşan Doğan, içten içe büyük bir yalnızlık içinde olmaya başlamıştır. Doğan, güvенеceği, her durumda yanında bulacağı bir insanın varlığına ihtiyaç duymaktadır. Doğan'ın bu güven ve sevgi ihtiyacını anlamaktan uzak olan Mevhibe Hanım'ın; insanın, karşılık beklemeden güvenip seveceği bir dostunun olabileceğine inanmamaktadır. Sevgi ve şefkat duygusundan habersiz Mevhibe Hanım için dostluk da yüzeysel bir kavram ifade etmektedir. Doğan'ın arkadaşları ile olan ilişkisini de bu yüzeysel

bakışla yaklaşmıştır. *“Mevhibe Hanım,...kendince uygunsuz zamanlarda gelen Doğan’ın arkadaşlarına kötü not verir ve bu yargısını da hiç değiştirmezdi...Doğan’la arkadaşının arasını soğutmak için elinden geleni ardına koymazdı.” Soysal,163).* Doğan, annesinin bu yaklaşımı yüzünden arkadaş edinememiş, ilişkilerinde kendi beğenisinden çok hep annesinin seçimlerini dikkate almıştır. Bu nedenle Doğan, insanlarla yüzeysel, derine inmeyen, samimiyetsiz ilişkiler kurmak durumunda kalmıştır. Aile ortamında bile yalnız olan Doğan, başkalarının kendisini kabul etmesi için çok çaba sarf etmiştir. Ancak Doğan, sevgi arayışı ve kabul görme isteği kaygısıyla, kendi kimliğini oluşturamamıştır.

Annesine ve babasına olan yabancılığının yanı sıra Doğan, kardeşi Olcay’la da hiçbir zaman tam anlamıyla yakınlık kuramamıştır. Annesinin, Olcay’ın haklarından kısıtlayarak, en basit ihtiyaçlar olan yemek ve giyim konusunda bile Doğan’ı kayırması, Olcay’ı ağabeyinden hep uzaklaştırmıştır. Doğan, kendini en yalnız hissettiği zamanlarında bile Olcay’a yaklaşmazken, Olcay da en korktuğu zamanlarında bile, ağabeyinin yanına sığınmak istememiştir. *“ İki kardeş çocuklukları boyunca fazla konuşmamışlardı birbirleriyle. Hiçbir zaman açılmamışlardı.” (Soysal,116.)*

Yazar, Doğan figürünü inişli, çıkışlı kişiliği ile ele almıştır. Doğan, sevgiyi bulmaya çalıştığı, bir labirent içinde geçen anlamsız çabalama yılları sonunda, sevgisiz, hiçbir eylemin karşılıksız yapılmadığı bir ortamda büyüdüğü için, bencil bir birey haline gelmiştir. Ali ile Olcay’ın yakınlaşması, Doğan’daki bencil duyguları öne çıkarmıştır. Bu nedenle Doğan, Ali’yi, Olcay’la paylaşmak istememiştir. Hatta Olcay’ın Ali’le yakınlaşmasını onaylamadığını ikisine de hissettirmiştir. Hem Olcay hem Doğan, ailede bulamadıkları sevgiyi, Ali’de buldukları için bu dönem içinde de farklı bir çatışma halinde olmuşlardır.

Mevhibe Hanım, Olcay’da olduğu gibi, Doğan’ın da seçimlerine, tercihlerine karışmıştır. Annesi, oğlunun atom fizikçisi olma isteğiyle övünüp, bu övücünü ev toplantılarında anlatırken, sonradan Doğan’ın, sinema yönetmeni olma isteğini, vekil bir beybabanın torununa hiç yakıştıramamıştır. Bu işi alt sınıf uğraşı olarak değerlendirdiği için onaylamayan Mevhibe Hanım’ın sanat ve sanatçıya bakışı da yalnızca para ve sınıf odaklıdır.

Mevhibe Hanım, Doğan'ın tercihlerine karıştığı gibi, ailenin siyasi ve sosyal düşüncesinden farklı bir ideolojiyi benimsemesini istememiştir. Çocuklarının, siyasi konuda kendisini eleştirmeleri ve onunla aynı bakış açısına sahip olmamaları, Mevhibe Hanım'ı kaygılandırmıştır. Bu nedenle Mevhibe Hanım, her konuda olduğu gibi bu konuda da kontrolü elinden bırakmamıştır. Doğan, Ali ile tanıştıktan sonra, Mevhibe Hanım'ın aksine ait olduğu burjuva sınıfının yozlaşmış yapısından ve düzenin gidişatından memnun olmamaya başlamıştır. Annesinin tutumunun da aslında eleştirdiği yozlaşmış düzenin bir parçası olduğunu fark eden Doğan, bu düzeni onaylamamak adına Ali'yi taklit etmeye başlamıştır. Bunun da ancak annesinden ve ayrıcalıklı yaşamından uzaktayken, gerçekleşebileceğini düşünmüştür. Doğan, yozlaşmakta olan düzen hakkında kafa yorduğu bu zamanlarda, kendi içinde kimi zaman bireysel kimi zamansa toplumsal odaklı çatışmalar yaşamıştır. Kendisi gibi toplumsal düzen hakkında kafa yormakta olan Ali'den de etkilenerek, topluma karşı daha duyarlı bir birey haline gelmek istemiştir. Ali'yle tanışana kadar, toplumsal söylemler de bile bulunamayan Doğan, burjuva kesiminin altında ezilen işçi sınıfının, yanında olunması gerektiğinden hatta sınıf ayrımından söz etmeye başlamıştır.

Ali ile birlikte geçirdikleri zamanlar, arayış içindeki Doğan için, dönüm noktası niteliği taşımıştır. Doğan, Ali ile tanışıp, onunla birlikte düşünmeye başladıktan sonra, yıllardır içine hapsediği burjuvazinin kalıplarından kurtulmuştur. Hayatı boyunca içinde bulunduğu düzenin gerçek yüzünü sonradan gören Doğan, kendisinin de bu düzenin bir parçası olduğunu fark etmiş ve bir arınma sürecine girmek istemiştir. İnsanın ve emeğin değerli olduğu düşüncesinin önemini anlamış ve yozlaşmakta olan bölücü düzeninin yıkıcı etkisinin farkına varmıştır. Doğan için Ali sadece yalnızlığını giderecek bir dost anlamını ifade etmemiştir. Ali, Doğan'ın kafasındaki sorulara yanıt olmuş, kendini tanımasında ve içinde bulunduğu toplumu keşfetmesinde yardımcı olmuştur. Doğan, Ali ile birlikte ilk kez yoksulların dünyasını tanımıştır. Varlıklı olmakla her şeye sahip olunamayacağı gerçeğini de fark eden Doğan, birey olmanın önemini bir kez daha anlamıştır. Yoksulluk gerçeğini, doğruluğu, içtenliği ve sevgiyi Ali'den öğrenmiştir. Ali, Olcay da olduğu gibi Doğan figürü için de farkındalıkların başladığı bir dönemi temsil etmiştir.

SONUÇ

Sevgi Soysal'ın “Yenişehir’de Bir Öğle Vakti” adlı romanında, figürler buldukları uzamlarda ve sosyal yapıda “değişim”e karşı takındıkları tutumları, farklı sosyal yapıdaki her figürün kimliklerindeki boşluklarıyla anlatan bir yapıttır. Bu değişime, siyasi ve sosyal yapıyı da ekleyen yazar, yozlaşmayı her alanda ortaya koymuştur.

Varlıklı olan ya da olmayan tüm figürlerin, değişime ayak uydurmak adına, öz değerden uzaklaşmaları, figürleri yaşadıkları topluma yabancı kılmıştır. Yapıt ilerledikçe figürler, buldukları sınıf ne olursa olsun, hem bireysel hem de toplumsal sorgulamalara yönelmişlerdir. Öz değer eksikliklerinin bireyi önemli boşluklara itmesi, okuru: “Varlıklı olmakla, bireysel boşlukların kapatılamayacağı” sorgulamasına götürür.

Yapıt ilerledikçe, yoksul insanlar, olaylar karşısında daha kararlı ve kimlikli bir duruş sergilerken, varlıklı insanların bu duruşu sergileyemediği daha da netlik kazanır. Sınıf ayrımının çok belirgin çizgilerle verilmesi, kimi varlıklı figürlerin, birey olma, kendini ve kimliğini bulma düşüncesini öne çıkarır. Figürlerin kimisi değişime ayak uydurmuş kimisi ise değişime direnmiştir. Bu direniş kuşak çatışmalarını da belirgin kılmıştır. Yazar, değişimi körü körüne Batı’yı taklit etmek olarak algılayan, kendi kültürünü aşağılayan bakış açısına da dikkat çekmiştir.

Yazar, bir toplumun olumlu anlamda değişebilmesi için önce, bireyin değişip gelişmesi gerektiğinden söz etmiştir. Değişip gelişemeyen bireyin, yaşadığı topluma yabancılaştığı ve mutsuz bir görünüme büründüğü anlatılmıştır. Sosyal yapıda her alan, değişimden pay alırken, buna siyasi alan da dahil edilmiştir. Siyasi partilerdeki yozlaşma, siyasi kimlikli bir ailenin üzerinden ele alınmıştır. Yalnızca söylemleri halkçı olan siyasi partilerin, eylemlerinde halka yönelik, gerçekçi bir tutum içinde olmadıklarına dikkat çekilmiştir.

Figürlerin ele alındığı uzam ve sosyal yapı, karakterlerin kimlik gelişmelerini ve olayların akışını belirleyen önemli bir unsurdur. Okuyucuya öncelikle, sosyal yapıdaki değişim anlatılır. Yazarın, sosyal yapıdaki bu değişimi özellikle ele almasının nedeni, figürlerin ve figürlerin düşünce dünyasındaki değişimlerini ve olayların akışını, nedenleriyle birlikte daha

belirgin ve etkili kılmayı öncelediği içindir. Bu nedenle sosyal yapı, romanın anlatımını daha da etkili kılmıştır.

Figürlerin ve uzamların, bir gerçekliğe ulaşmasında sosyal yapı, mutlaka bulunması gereken bir ögedir. Sosyal yapının belirgin ve etkili biçimde ortaya konulması, figürler ve uzamlar öğelerini daha da gerçekçi kılmıştır.

KAYNAKÇA

Soysal, Sevgi, Yenişehir’de Bir Öğle vakti, İstanbul 2013

Arslantunalı, Mustafa, Mişli Şimdiki Zaman, İstanbul 2009

Önertoy, Olcay, Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü, İstanbul 2008

<http://www.thesis.bilkent.edu.tr/0002024.pdf> Bilkent Üniversitesi

Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, SEVGİ SOYSAL’IN YAPITLARINDA KADIN KİMLİĞİ, GAMZE SOMUNCUOĞLU